

Andrić-Initiative

(Reihe)

herausgegeben von

Univ.-Prof. Dr. Branko Tošović
(Karl-Franzens-Universität Graz)

Band 14

Andrić-Initiative

(Serija)

uređuje

prof. dr Branko Tošović
(Univerzitet „Karl Franc“ Grac)

Tom 14

INSTITUT FÜR SLAWISTIK
DER KARL-FRANZENS-UNIVERSITÄT GRAZ
NARODNA I UNIVERZITETSKA BIBLIOTEKA
REPUBLIKE SRPSKE
SVET KNJIGE
NMLIBRIS

Branko Tošović (ur./Hg.)

ANDRIĆEVA PRIPOVIJETKA
ANDRIĆS ERZÄHLUNG

Andrić-Initiative

14

Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz
Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske u Banjaluci
Svet knjige Beograd
nmlibris Beograd
Opština Sokobanja
Narodna biblioteka „Stevan Sremac“ Sokobanja

11 753426

Gedruckt mit Unterstützung der Stadt Sokobanja
Štampano uz finansijsku podršku Opštine Sokobanja

Herausgeber • Urednik
Verlag • Izdavač

Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz

Merangasse 70, 8010 Graz, Österreich/Austria, +43 316 380 25 24, branko.tosovic@uni-graz.at;
arno.wonisch@uni-graz, http://www.gewi.uni-graz.at/gralis

Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske

Jevrejska 30, 78 000 Banjaluka, BiH, Republika Srpska, direkcija@nub.rs, tel. +387 51 215 894, www.nub.rs

Svet knjige d.o.o.

Bulevar despota Stefana 15, 11000 Beograd, Srbija, tel. +381 11 324 73 07, svetknjige@svetknjige.net,
www.svetknjige.net

nmlibris

Miloša Pocerca 5, 11000 Beograd, Srbija, info@nmlibris.rs, +381 11 362 94 90, www.nmlibris.com

Opština Sokobanja

Svetog Save 23, 18230 Sokobanja, Srbija, https://sokobanja.ls.gov.rs/, skupstina@opstinasokobanja.com,
+381 18 830 030

Narodna biblioteka „Stevan Sremac“ Sokobanja

Ulica Alekse Markišića 1, 18230 Sokobanja, Srbija, +381 18 830 251, https://bibliotekasokobanja.rs/

Für die Herausgeber • Za izdavače

Branko Tošović,

Arno Wonisch, Ljilja Petrović-Zečić, Stevo Čosović,

Milan Tasić, Jelena Stojanović

Satz, Lektorat und Korrektur

Prelom, lektorisanje i korektura

Branko Tošović

Lektorat und Übersetzung der deutschen Inhalte

Arno Wonisch

Umschlag • Korice

Grafid d.o.o.

78 000 Banjaluka, BiH, Republika Srpska, Milana Karanovića 25

Umschlagillustration • Ilustracija na koricama

Ivo Andrić: Ozren (Oštra čuka, Sokobanja) 1942.

Druck • Štampa

Nais print Niš

Sokobanja

Tošović, Branko (Hg./ur.). Andrićeva pripovijetka / Andrićs Erzählung. Graz/Grac – Beograd – Banjaluka – Sokobanja: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz – Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske – Svet knjige – nmlibris – Opština Sokobanja – Narodna biblioteka „Stevan Sremac“, 2022. 781 s./S. [Andrić-Initiative 14]

© Branko Tošović, Graz 2022

Alle Rechte vorbehalten. Sva prava zadržana.

ISBN 978-3-9504299-9-2 (Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz)

ISBN 978-86-7396-853-7 (Svet knjige)

ISBN 978-99976-27-65-0 (Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske)

ISBN 978-86-82623-45-8 (Narodna biblioteka „Stevan Sremac“ Sokobanja)

26730/22

Inhalt • Sadržaj • Садржај

Predgovor	11
Vorwort	13
Allgemeines • Opšti dio • Општи дио	15
Branko Tošović (Graz). Andrićev pripovjedni opus [Branko Tošović (Graz). [Das erzählerische Opus von Ivo Andrić]	17
Биљана Ђорђевић Миронја (Београд). Издања дела Иве Андрића у свету (2000–2020) [Biljana Đorđević Mironja (Beograd). Weltweite Veröffentlichungen von Werken Ivo Andrićs (2000–2020)]	107
Literatur • Književnost • Књижевност	137
Александра Батинић (Београд). Типологија, структура и семантика простора у раним Андрићевим приповеткама [Aleksandra Batinić (Belgrad). Typologie, Struktur und Semantik des Raumes in den frühen Erzählungen Andrićs]	139
Mirela Berbić-Imširović (Tuzla). SMRT U SINANOVOJ TEKLI – kodiranje modernog identiteta između etike i pragmatike (iskušenje tijela) [Mirela Berbić-Imširović (Tuzla). DER TOD IM SINANKLOSTER – Kodierung einer modernen Identität zwischen Ethik und Pragmatik (Versuchung des Körpers)]	155
Anica Bilić (Vinkovci). ČUDO U OLOVU: narativna empatija [Anica Bilić (Vinkovci). DAS WUNDER IN OLOVO: narrative Empathie]	171
Мирјана Бојанић Ђирковић (Ниш). Стратегије читања приповетке ДЕЦА ИВА Андрића [Mirjana Bojanić Ćirković (Niš). Strategien des Lesens der Erzählung KINDER von Ivo Andrić]	201
Евдокија Борисова (Шумен). Ужасът да си балканец ПЪТЯТ НА АЛИЯ ДЖЕРЗЕЛЕЗ НА ИВО Андрич	221

- [Evdokiya Borisova (Šumen). Der Schrecken, ein Mensch vom Balkan zu sein. DER WEG DES ALIJA DJERZELEZ]
- Наташа Дракулић Козић (Кикинда). Андрићев ТРУП као алегорија о пропадљивости 235
[Nataša Drakulić Kozić (Kikinda). Andrićs DER RUMPF als Allegorie der Vergänglichkeit]
- Љиљана Дражић (Нови Сад). Рефлекси усмене књижевности и анализа приповетке МАРА МИЛОСНИЦА 251
[Ljiljana Dražić (Novi Sad). Reflexe der mündlichen Literatur und eine Analyse der Erzählung DIE GELEBTE DES VELI PASCHA]
- Милош Ђорђевић (Београд). Андрићева потреба за причом и причањем (Прилог тумачењу приче ПРИЧА у светлу источног и западног модела приповедања) 261
[Miloš Đorđević (Beograd). Andrićs Bedürfnis nach der Erzählung und dem Erzählen (ein Beitrag zur Interpretation des Erzählens im Werk ÜBER DIE ERZÄHLUNG UND DAS ERZÄHLEN im Lichte des östlichen und westlichen Erzählmodells)]
- Мевлида Ђувић (Грачанца). Андрићева приповијетка ZLOSTAVLJANJE: Тактике приповиједанја и налиће једног заплета 277
[Mevlida Đuvić (Gračanica). Andrićs Erzählung DIE MISSHANDLUNG: Taktiken der Erzählung und das Wesen einer Verstrickung]
- Валентина Генцел, Сања Перић (Нови Сад). Митски елементи у приповеци ЗМИЈА ИВЕ Андрића 293
Valentina Gencel, Sanja Perić (Novi Sad). Mythische Elemente in der Erzählung DIE SCHLANGE von Ivo Andrić
- Корнелије Квас (Београд). ЗЕКО: poetika prostora 305
[Kornelije Kvas (Belgrad). DER HASE: die Poetik des Raumes]
- Алина Маслова (Саранск). Коммуникативно пространство расказа И. Андрича ЗАПЕРТАЯ ДВЕРЬ 319
[Alina Maslova (Saransk). Der Kommunikationsraum in I. Andrićs Kurzerzählung DIE VERSCHLOSSENE TÜR]
- Ана М. Мумовић (Београд). ЛУБАВ У КАСАБИ (Историјски, митолошки и актуелни слој значења приче) 327
Ана М. Mumović (Beograd). LIEBE IN EINER KLEINEN STADT (Historische, mythologische und aktuelle Bedeutungsebene der Erzählung)
- Андријана Никوليћ (Спуž). Андрићевих 5S (strahovi, slutnje, samoće, snovi i smrt) u noveli KNJIGA 339

Andrijana Nikolić (Spuž). Andrićs 5S (Ängste, Vorahnungen, Einsamkeit, Träume und Tod) in der Novelle DAS BUCH	
Жарко Панић (Жабалј). Анализа историјског контекста приказаног у Андрићевој приповеци РЗАВСКИ БРЕГОВИ [Zarko Panić (Žabalj). Eine Analyse des historischen Kontextes in Andrićs Erzählung DIE RZAVER BERGE]	357
Сања Перић (Нови Сад). Традиција и мит у Андрићевој приповеци ПРИЧА О ВЕЗИРОВОМ СЛОНУ [Sanja Perić (Novi Sad). Tradition und Mythos in Andrićs Erzählung DER ELEFANT DES WESIRS]	367
Вук Петровић (Београд). Поетски језик и смисао у МОСТУ НА ЖЕПИ [Vuk Petrović (Beograd). Poetische Sprache und Bedeutung in DIE BRÜCKE ÜBER DIE ŽEPA]	383
Милана Поучки (Нови Сад). У ћутању (ни)је сигурност [Milana Poučki (Novi Sad). Im Schweigen liegt (keine) Sicherheit]	399
Zaneta V. Sambunjak (Zadar). Andrićeva pripovijetka LJUBAVI [Zaneta V. Sambunjak (Zadar). Andrićs Erzählung LIEBE UND LIEBE]	421
Софија П. Савић (Банатско Карађорђево). Упоредна анализа ликова у делима ТРУП И ЗЛОСТАВЉАЊЕ [Sofija P. Savić (Banatsko Karadorđevo). Eine vergleichende Analyse der Personen in den Werken DER RUMPF und DIE MISSHANDLUNG]	433
Силвана Симоска (Скопје). Дипломатско-везирското милје во расказите на Иво Андриќ како автобиографски отслик [Silvana Simoska (Skopje). Das Milieu von Diplomaten und Wesiren in Ivo Andrićs Kurzgeschichten als autobiografische Reflexion]	449
Branko Tošović (Graz). Andrićev(sk)o pripovjedno Sarajevo [Branko Tošović (Graz). [Andrićs erzählendes Sarajevo]	459
Jurica Vuco (Osijek). Narativne figure u Andrićevim pripovijetkama o fra Marku Krneti [Jurica Vuco (Osijek). Erzählfiguren in Andrićs Erzählungen über P. Marko Krneta]	553

Sprache • Jezik • Језик	565
Милица Божић Синчук (Београд). Антропоними у приповеци ЦРВЕН ЦВЕТ ИВЕ Андрића	567
[Milica Božić Sinčuk (Belgrad). Anthroponyme in der Erzählung EINE ROTE BLUME von I. Andrić]	
Драгана Цвијовић (Београд). Именичка лексика са конотативном компонентом значења у пољу друштвених односа у приповеци ИВЕ Андрића ШАЛА У САМСАРИНОМ ХАНУ	585
[Dragana Cvijović (Beograd). Lexik in Bezug auf Nomina mit einer konnotativen Bedeutungskomponente im Feld sozialer Beziehungen in Ivo Andrićs Erzählung DER SPAß IN DER HERBERGE]	
Горан Милашин (Бања Лука). О стилско-језичким особеностима приповијетке БИФЕ „ТИТАНИК“ ИВЕ Андрића	597
[Goran Milašin (Banja Luka). Zu stilistischen und sprachlichen Merkmalen von Ivo Andrićs BUFFET „TITANIC“]	
Тијана Миленковић (Беч). Инструментал с предлозима <i>над</i> , <i>уод</i> , <i>упред</i> и <i>за</i> у Андрићевим приповеткама	633
Tijana Milenković (Wien). Der Instrumental mit den Präpositionen <i>над</i> 'über', <i>уод</i> 'unter', <i>упред</i> 'vor', <i>за</i> 'hinter' in Andrićs Kurzgeschichten	
Тијана Миленковић (Беч). Инструментална спацијалност, каузалност, квалификативност и хронотопичност у Андрићевом приповедачком опусу	673
Tijana Milenković (Wien). Instrumentelle Räumlichkeit, Kausalität, Qualifikation und Chronotopität in Andrićs erzählerischem Opus	
Sonja Nenezić (Nikšić). Neke sintaksičko-semantičke osobenosti padežnog sistema u Andrićevoj pripovijeci ANIKINA VREMENA	693
[Sonja Nenezić (Nikšić). Einige syntaktisch-semantische Besonderheiten des Kasussystems in Andrićs Erzählung ANIKAS ZEITEN]	
Милица Стојановић (Београд). МАРА МИЛОСНИЦА: лексика и лексички слојеви	705
[Milica Stojanović (Belgrad). DIE GELIEBTE DES VELI PASCHA: Wortschatz und lexikalische Ebenen]	

Miodarka Tepavčević (Nikšić). ŽENA NA KAMENU: parenteza i parcelacija	723
[Miodarka Tepavčević (Nikšić). DIE FRAU AUF DEM STEIN: Parenthese und Parzellierung]	
Бојана Томић (Београд). Категорија броја у приповеци МУСТАФА МАЦАР	739
[Bojana Tomić (Belgrad). Die Kategorie der Zahl in MUSTAFA MAGYAR]	
Beilagen • Prilozi • Прилози	751
Branko Tošović (Graz). Projekat Andrić-Initiative: aktivnosti u periodu od 2020. do 2022. godine	753
[Branko Tošović (Graz). Das Projekt Andrić-Initiative: Aktivitäten im Zeitraum von 2020 bis 2022]	

Ана М. Мумовић (Београд)

ЉУБАВ У КАСАБИ

(Историјски, митолошки и актуелни слој значења приче)

На почетку свих њушева, у основи саме мисли о њима, стоји оштро и неизбрисиво урезана слика којом сам први пут слободно проходао. То је било у Вишеграду...

И. Андрић

Приповетка ЉУБАВ У КАСАБИ (1923) актуализује архетипско андрићевско проблемско питање – мотив неприпадања колективу. То питање се манифестује кроз верско, интелектуално, еротско и егзистенцијално разликовање од средине. Девојка ванредне лепоте, Рифка, припада јеврејском народу који поседује строге обрасце културе. По том моделу заљубљивање у припадника друге вере представља тежак прекршај правила. Чинећи преступ и остварујући љубав са Ледеником, хрватским (аустријским) поручником, она улази у инцидентно поље које носи тешке последице. Овим радом показујемо како приповедач слика разликовања Рифке у односу на средину којој припада и из које потиче и како се манифестације понашања Рифкиног изабраника, који по свом идејном и психолошком склопу и усвојеном моделу културе не припада средини у којој обавља службу? У том смислу касаба и љубав у њој постављају се као два света и два универзума у непрестаном сукобу.

Прву збирку приповедака, под називом Приповетке, Иво Андрић је објавио у издању Српске књижевне задруге 1924. године, када је у Грацу одбранио и докторску дисертацију РАЗВОЈ ДУХОВНОГ ЖИВОТА У БОСНИ ПОД УТИЦАЈЕМ ТУРСКЕ ВЛАДАВИНЕ, која „омогућује најобухватнији сусрет са пишчевом свешћу, са Босном као његовом главном темом, са свим архетиповима из којих гради своје ликове, са свим мотивима који га опседају [...] У дисертацији се може открити генеза свега што је Андрић као књижевник обликовао и исказао“ (Константиновић 1982: 274). Писац истиче да је дисертација у уској вези са другим радовима које је *припремио у грубом облику и групним приликама* (Андрић 1982: 13). Андрићев критички и аутопоетички суд отвара два питања: (а) каква је веза и однос научног рада, каква је дисертација као израз аналитичког духа и уметничког рада, конкретно једне приче као израз стваралачког чина и (б) на која се све пишчева уметничка

дела односи овај суд? Драгоцен одговор аутор пружа у краткој уводној белешци збирке ПРИПОВЕТКЕ:

Ове приповећке о Турцима и о нашима јесу само гео (ошћриликe средњи) једној рада, зайочешој приповећком ПУТ АЛИЈЕ БЕРЗЕЛЕЗА и до данас незавршеној. – Један, мањи, гео излази по први пут у овој књизи, док је други, већи, гео шћам-ћан у С. К. ГЛАСНИКУ, ЈУГОСЛОВЕНСКОЈ ЊИВИ и сарајевској ПРОСВЕТИ (Андрић 1924: 2).¹

У том смислу, поводом прве збирке, у разговору са Љубом Јандрићем, Андрић пружа још неколико важних података који упућују на место и време настајања научног дела и приповедака и културну климу у којој се приповетке објављују: *Тада, 1924. године је било теже ући у Српску књижевну задрућу нећо у царствво небеско* (Јандрић 1977: 266). Наглашава да је готово све приповетке написао у Вишеграду, у кући надомак моста, у којој је провео детињство (Јандрић 1977: 215). Дакле, ето првог ауторовог доказа о вези научног дела, дисертације, приповедака и целине дела које настаје на вишеградској стази и пониче из света детињства, на што упућује мото анализе као шифра разумевања и тумачења.

Очигледно је да је истраживање историје Босне спроведено током рада на докторској дисертацији Андрићу помогло да историју турске владавине и, касније, време Аустроугара и анексије Босне, комплексно сагледа и у причу преточи. Када говоримо о научној и уметничкој слици Андрићеве Босне, коју је сматрао *особном ћојавом*, увек говоримо о мултикултурном простору на коме се константно одвијају транскултуралне и транснационалне комуникације различитих културних и религијских образаца. Из те забрањене комуникације са Ледеником поникла је трагична Рифкина судбина.

Национална и верска измешаност ликова у различитим друштвеним системима доминантна је у целини његовог опуса. Идентитет формиран на вери те страни утицаји и покушаји наметања другог идентитета доминантни су код Андрића исто онако као што је доминантан и хронотоп Вишеграда „који се појављује као историјска и географска сцена, са ликовима који репрезентују његову повесну биографију“ (Ђукић Перишић 2014: 11).

Једна од приповедака кроз коју се може сагледати судар *СВОГА И ТУВЕГА*, сукоб и неразумевање између различитих култура у Босни и у том склопу однос мушкарца и жене који припадају различитим кодовима јесте ЉУБАВ У

¹ У збирци је штампано девет приповедака, од којих је већина раније објављена у периодици или у самосталном издању, како је штампан МУСТАФА МАЏАР (1920). У збирку су још уврштене приповетке: У МУСАФИРХАНИ (први пут објављена 1923), У ЗИНДАНУ, ЂОРКАН И ШВАБИЦА (1921), ЗА ЛОГОРОВАЊА (1922), ДАН У РИМУ (1920), РЗАВСКИ БРЕГОВИ, ЉУБАВ У КАСАБИ (1923) и НОЋ У АЛХАМБРИ.

КАСАБИ (1923). По мишљењу Бранка Тошовића, ова приповетка из Андрићевог „грачког периода“ представља „наставак теме жена ↔ мушкарац започете у аустроугарском периоду (1911–1922) и посебно изражене у Путу Алије ЂЕРЗЕЛЕЗА, ЂОРКАНУ и ШВАБИЦИ, EX PONTU и НЕМИРИМА“ (Тошовић 2010: 173).

Ова прозна структура почиње панорамским описом вишеградске касабе и изузетно је хронолошки компонована те хронолошки структурирана. Радња је смештена у скучен простор и у летњи период године. Тескобни простор у котлини, окружен Рзавским бреговима на ушћу две планинске реке, које често плаве, утиче на становнике касабе. На тако збијеном простору и климатски неповољном тлу живот никада није био лак. То је *услов и узрок* да се вишеградској касабии и њеним житељима да судбинска трагика: *Да није великој каменој мости који је најважнија тачка на путу за Исток, никада не би на том мјесту и у таквим приликама настала варош* (ЉУБАВ У КАСАБИ, 91).

Прича ЉУБАВ У КАСАБИ, дакле, као и роман епске снаге, На Дрини ЂУПРИЈА, почиње описом Вишеграда на *мјесту где Дрина избија целом тежином своје водене масе*, и та чињеница је од суштинског значаја за разумевање стваралачке природе писца и места и улоге завичаја у његовом делу. У роману је мост услов настанка историјске хронике касабе, а у причи касабиа је услов настанка трагичне љубави:

Такво једно проширење настале и овде, код Вишеграда, на мјесту где Дрина избија у најлом завоју из дубокој и уској теснаци који стварају Бујкове стијене и Узавничке њанине. [...]

На том мјесту где Дрина избија целом тежином своје водене масе, зелене и заињене, из иривидно затвореној склоја црних и стирмих њанина, стоји велики, складно срезани мост од камена са једанаест лукова широкој расјона. [...]

На десној обали реке, почињући од самога моста, налази се љавнина касабии, са чаришјом, делом у равници и делом на обронцима брегова. На другој страни моста, дуж леве обале, проиђе се Мулухино њље, раширкано преграђе око друма који води пут Сарајева. Тако мост, састављајући два краја сарајевској друма веже касабии са њеним преграђем (На Дрини ЂУПРИЈА, 9–10).

У Вишеграду је Андрић доживио сазревање и ту су изворишта, како би рекао Лакан, многих његових семантички мотивисаних и младалачких успомена. Ту је упознао људе који ће представљати трајну инспирацију његове приче и романа, као што су Ђоркан и Аника (Димитријевић, 1976: 50). Ту је упознао и Јевреје, прогнане из Шпаније још у XV веку, који су своје уточиште нашли у тек поробљеној Босни. Ово кретање „из ватре у тигањ“ (Томашевић 2005: 15) и њихова патња за изгубљеном земљом и борба за очување свог идентитета и језика, Андрићу су добро знани. Том коду припада Рифка, једна из галерије Андрићевих јунакиња из јеврејске нације.

Након описа касабе Андрић прелази на главну тему приче именоване реториком наслова у којој доминирају тема – *ЉУБАВ* и топос – *КАСАБА*, афективно апострофирајући: *и ту се јавила љубав*. У уметничком изразу одзвањају изненађење и чудо. Наговештава се стварност у којој људима различитих вера и обичаја, напаћених у скученом и убогом простору, у забаченој средини у којој се годинама ништа не мења и ништа не дешава, не припада право на љубав. *Љубав се јавила* када је Рифка, девојка изванредне лепоте, из јеврејске куће, заволела Ледника, авантуристу, бившег аустријског поручника, пореклом из хрватске племићке породице, младића који је, због разних неприлика и великих новчаних дугова, преко везе, у касаби постављен за шумарског капетана. Анализирајући приповетку *ЉУБАВ* у *КАСАБИ*, у европском контексту, Лидија Неранцић-Чанда закључује да се љубавни занос „јавља као покушај бежања од тескобне стварности“ и да је лепота „овде универзална категорија“, која може да „победи празнину живота“ (Неранцић-Чанда: 89).

Национална и верска измешаност ликова често је присутна у опусу И. Андрића. Идентитет формиран на вери и страни утицаји и покушаји намећања другог идентитета доминирају у његовом делу, па и у овој причи. У њој је представљен верски сукоб и обичаји различитих верских заједница које живе на малом простору вишеградске касабе.

Шеснаестогодишња Рифка, ћерка богатог Јеврејина, трговца, једна је од оних нестварних лепотица које Андрић са фаталистичким призвуком радо и често описује. Она је нагло и брзо од девојчице израсла у девојку чијој се лепоти диви цела касаба и за којом многи уздишу. Тако раскошна лепота, као и слика оштре верске затворености и учаурености касабе, у ствари, наговештава фаталан исход. И „управо у судбини Рифке препознајемо митолошки архетипски образац да је лепота која је већ самим својим постојањем издвојена и издигнута над светом и временом, неминовно и трагична“ (Неранцић-Чанда: 91). Трагичан исход недозвољене и немогуће љубави чест је Андрићев мотив. Најснажнија је прича о трагичној судбини Фате из романа *На Дрини њуприја*, која је скочила управо са вишеградског моста у ледену Дрину. Њену лепоту и трагичну судбину лепоте Андрић наглашава тако што два пута наводи стихове песме: *Мудра ли си, лијепа ли си, | Лијепа Фатма Авдајина* (На Дрини њуприја, 123). Обе, лепе и младе трагично ће окончати животе и завршити у Дрини, „а њихове смрти Андрић ће претворити у митске због храбрости самог чина“ (Николић 2019: 539).

И ова чињеница, на свој начин, потврђује јединство дела и континуитет идеја у Андрићевом делу: на мотиву трагичне лепоте, места и средине у којој се догађа, вишеградска касаба и мост, повезује причу и роман великог писца.

Суд Жанете Ђукић Перишић управо у том смислу наглашава да Андрић у приповеци ЉУБАВ У КАСАБИ сликовито и живо приповеда како се давно

[...] у једној малој забитој босанској вароши родила љубав. Каква је то љубав била, колико је ко искрености и лакомислености, невиности и голе страсти у њу унео, како се коме осветила и шта је коме донела (Ђукић Перишић 2005: 353).

Рифкина љубав је била права и искрена, док је Леденик имао на уму лаки флерт, о чему исповедно сведочи у писму пријатељу и признаје *да је цијела ствар незнајна, мали флерт* и начин да се проведе досадан дан у касабима. У различитом приступу љубави ово двоје људи види се и сукоб два различита принципа, „два погледа на свет, два осећања: себичност и варварство мушкарца, његова суровост и безобзирност, с једне стране, и наивност, чедност и бескрајна оданост тек процвале чулне жене, са друге“ (Ђукић Перишић 2005: 354).

Рифка се загледа у Ледника, човека који не разуме и не прихвата људе и средину у којој се нашао. Он је „само један од низа Андрићевих јунака извана који ће се ухватити у коштац са тим дивљим, забаченим, па и проклетим подручјем“ (Тошовић 2010: 181). Док их раздваја Дрина, они размењују писма. Ледник пише *звјездо моја* и моли је да се *срећну ноћу када спава свијет и његова Љуја љубојилљивоси*, а Рифка одговара *Што ме зовеш звјездом, сунце моје?* Она, заправо, поручује да њена љубав не разликује дан и ноћ и не слуги да њихова љубав није иста. Леднику је, како симболички реторика имена јунака наговештава, више стало до забаве. Он тражи начин да прекине досадне и тмурне дане, док Рифка истински воли, иако зна да њена породица ту љубав неће подржати.

Он је слао шарене бомбоне, а она њему љресован цијет. Он љрошећа исљрег њене куће, а она не одмиче са љрозора. Свијет зайази и љоче да љовори (ЉУБАВ У КАСАБИ, 93).

Као и њихову различито доживљену љубав, Лепу Рифку и Ледника деле Дрина и верске заједнице којима припадају. Рифка, занесена љубављу, и Ледник, који убија доколицу, на различите начине покушавају да умање препреку.

Ледник узме двољед и исљне се на бријет љоред мосћа, а Рифка на љодзигу у својављји. Дијели их река (ЉУБАВ У КАСАБИ, 93).

Међутим, Андрић, мајстор приповедања, већ у следећој реченици, описујући на чијој је страни сунце а на чијој сенка, сугерише однос између њих:

Његова је сљрана већ у сјени, на њеној још за који час кишно сунце. Вијори јој и љокашкад бљесне црвена коса, бјела кецеља сја на сунцу (ЉУБАВ У КАСАБИ, 93).

Заљубљена Рифка је у потпуном заносу и, када их мрак растави, не зна шта ће са собом:

Тек помрачина их растави. Тага она оглази у мрачну собу да тризе прсте, сједи на миндерлуку и лега како се све јаче смркава. Чини јој се немогућно да је шоллика ноћ пред њом, он шако близу, а да се ништа неће догодити. Хоће да му пише, али јој већ код ријечи „мили“ заштра под трлом, надимају се труди и дах се киди и грхти. (ЉУБАВ У КАСАБИ, 93).

У забаченој босанској касаби и доколици на коју није навикао, Ледник види само две лепе ствари. Једна је Рифка, а друга монументално здање каменог моста на Дрини. У исповедном тону, он пише пријатељу и преузима улогу писца и судије естетичара:

Прво је велики римски мост на једанаест моћних, прекрасно сведених лукова. [...] Друга необична ствар је, ти већ поћаш жена, шо јест дјевојчица. Заправо је и она шућинка као и мост. У једној овдашњој трговчића, шанској Јеврејина, има кћи у седнаестој години. Коса јој је зашасно-црвена и семитски бујна, кожа зачудо чиста и шанка, а очи смеђе тошво шамне. Сјећаш ли се каетаннице фор Грајзини? Мало подсећа на њу, само што је двадесет година млађа, сто шта леша и хиљаду шта невинија (ЉУБАВ У КАСАБИ, 94–95).

Велики камени мост и лепа жена веселе Ледника и, без сумње, две су велике Андрићеве теме о којима је писао и око којих је развио неке своје приче и роман као историјску хронику. „Лепота и стваралаштво, по Андрићу, представљају, просторно и временски, жижу око којих се скупљају људи и временска збивања“ (Јеремић 1962: 15). Међутим, барем посредно Андрић указује на разлику између савршеног уметничког дела и женске лепоте. У његовој визији уметничко дело представља, баш као и вишеградски мост, узвишену, трајну лепоту и благослов за човечанство. Са друге стране, женска лепота је пролазна и за многе његове јунакиње представља проклетство; оне умиру због ње, баш као Рифка и Фата. И „управо та вишедимензионалност и противуречност, у извесном смислу, чине Андрићеве ликове антрополошки уверљивим, пластичнијим а тиме и уметнички успешним“ (Глишовић 1981: 758).

Следећи наше полазиште, можемо рећи да се ЉУБАВ У КАСАБИ доживљава као трагична прича слична другим причама и приповеткама и судбинама заљубљених у Андрићевим романима. У приповедању трагичности има и нечег више источног или поетског, али и нечег западног или конкретно историјског.

Рифка припада кругу Андрићевих јунакиња којима трагична лепота одређује судбину и она је казана источњачким духом: *Е, бели је к'о од срце, види се да је цамцијско*“ (ЉУБАВ У КАСАБИ, 92). Таква је, на пример, како означавају стихови који афирмишу лепоту и мудрост, и Фата Авдагина из романа На Дрини њуприја, изузетно биће које *природа издвоји и уздиће до ојасних висина* (На Дрини њуприја, 128). Обе завршавају у хладној Дрини. Јеврејки је ускраћена љубав према припаднику друге вере, а Фата није пристала на неизабраног драгог из своје вере и није одступила од свог начела да су таква љубав и брак могући *кад Вељи Луј у Назуке сиће* (На Дрини

ЋУПРИЈА, 126). Станко Кораћ, мисли да Рифкина несрећа, као и несрећа других Андрићевих јунакиња, рецимо Маре или Анике, лежи у њеној лепоти.

У том увјерењу да је несрећа у лепоти има довољно трага у античком миту и у српском митском вјеровању које налазимо у усменој књижевности. А то је један од гласова вјечности који се чују у Андрићевој умјетности (Кораћ 1979: 564).

Говорећи о односу према жени у Андрићевим делима П. Џацић налази да

из самих односа тих противуречних босанских ставова према жени наслеђује се, и много шире, живот тих различитих концепата и различитих светова. Разлике су огромне; али баш у тим контрастима, специфичности постају одређене (Џацић 1996: 306).

Наравно, сличности и разлике, услови и узроци су комплекснији и траже дубљу анализу. И око њих се свијају уздаси и погледи угледних момака, али и божјака. Тај свет је Андрићево неисцрпно тематско-мотивско поље. Сетимо се Ђорканове љубави и Швабице, или фиктивне лепе Паше. Око Рифке сја аура Ђоркановог сабрата божјака Хуба амалина.

Јеврејска заједница је код Андрића представљена као одвојена и битно различита од осталих у комплексном босанском друштву. Дошавши међу две конфликтне заједнице, Јевреји су се нашли између ислама и хришћанства, Азије и Европе. Андрић је растао и живео у додиру са њом и своје осећање је преточио и у многе приче у којима је дао различите портрете припадника ове мале и затворене заједнице. Њихов статус најбоље је приказао у есеју НА ЈЕВРЕЈСКОМ ГРОБЉУ У САРАЈЕВУ у којем описује статус и однос Јевреја према осталим члановима мултинационалне и мултикултурне средине. Шпански Јевреји су крајем 15. века прогнани из своје прапостојбине и уточиште су тражили у различитим земљама, па су тако стигли и до тадашње Турске.

У XVI веку појављују се поштерани шпански Јевреји сефарди и у важијим шрљовачким центрима на Балкану, ња и у Сарајеву. Њихов друштвени положај овде не разликује се у основи од положаја остале раје; он је утoliko тежи што су они малобројни и пошћуно изоловани шућинци, без крвне, верске и језичке везе са осталом рајом (НА ЈЕВРЕЈСКОМ ГРОБЉУ У САРАЈЕВУ, 6-7).

Када је чаршија почела да прича о забрањеној љубави између Ледника и Рифке и када је њена породица на брзину решила да је уда и тако сакрије бруку, она је пала у постељу. Ледник је напустио варош, а Рифка се бацила у реку са сазнањем да на њу *дажди неразумљива срамота* (ЉУБАВ У КАСАБИ, 98).

Ако следимо налаз критичара, поново се можемо вратити на сиче приче и њене слојеве источног и западног модела приповедања или поетски трагичног и историјског реалног. У мрачној касабии *затворена видика*,

мршаве земље, дивље климе, честѝих ѝохора и райѝова, Ледник налази светлу тачку и изванредну лепоту у (1) старом моћном мосту са једанаест *великих ѝректасно сведених лукова* (ЉУБАВ У КАСАБИ, 94) који стоји *као залуѝао*, *осамљен изасланик некоѝ далекоѝ, свијетлији свијета* (ЉУБАВ У КАСАБИ 94) и (2) Рифки и о томе извештава пријатеља у писмима.

У сукобу са светом, како бисмо њен положај одредили реториком наслова једне Андрићеве приповетке која осветљава свет детињства, Рифка пати и једне ноћи бежи од надзора и са моста се баца у реку. Њено тело је нађено наредног дана, а у касабѝ је тог лета завлада незапамћена суша. Становници прибегоше молитви и вери да ће им сам Господ подарити кишу. Међутим, не помогоше ни православне ни муслиманске молитве. Тада се народ окрену сујевељу и пронесе се прича да ће киша пасти тек ако се Рифкино тело поново врати у воду или јој се гроб залије са седам ведара воде. Група сачињена од припадника различитих верских заједница, предвођена Миланом Гласинчанином, одлучи да се Рифкин гроб залије и тако спаси касабу. Ни овај обред не даде резултата, нити киша паде до пред крај лета.

Андрићева приповедачка уметност често је у вези са усменом традицијом, народним обичајима и веровањима. На једној страни, готово увек стоји историја, а на другој фантастика.

Прича ЉУБАВ У КАСАБИ готово је симетрично подељена на два дела: први тематски део је именован насловом а у други су уграђена веровања која избијају као последица трагичне љубави. У том смислу она се може поредити са причом ЗМИЈА у којој митолошко има доминантну основу. У обе прозе, и мотивом трагичне лепоте и љубави и митолошком основом Андрић усложњава реалну историјску слику Босне. У ЗМИЈИ, јунакиња пита:

Зар вреди збоѝ Босне ѝлакаѝи? Немој, молим ѝе! (ЗМИЈА, 44).

Леденик пак исту Босну доживљава као дивљачку и нецивилизовану земљу, *ођњени, ѝрљави Сибир* или *луду земљу* у којој би могао да подивља:

Ја живим међу дивљацима, ѝрљавим и неуким. Ови људи не само ѝто нису цивилизовани неѝ се, ѝо мом ѝвргом уверењу, неће никад моћи цивилизоваѝи, јер оно мало духа и разума ѝто имају уѝоѝребљавају уѝраво ѝако да се оѝимају сваком ѝокушају цивилизације. И они за које ми изгледа да у себи неѝје носе неѝто духа, ѝако су закоѝчани и седам ѝуѝа закукуњенији, да би само челиком моѝао из ѝих избиѝи ѝу искру. Свакако, нама се не оѝкривају (ЉУБАВ У КАСАБИ, 94).

Прича се завршава кратким описом друге стасале девојке, кћери Перка опанчара, за коју се не зна да ли ће јој лепота донети љубав или фаталан крај. Дакле, и овде је И. Андрић применио себи својствен принцип, понављања приче или цикличног круга. „Оно што одлази поново долази у историји, природи, људским односима и ликовима, измењено је, а ипак исто (или слично), што значи моделовано архетипом. Кретање је циклично

али и линеарно, јер промена ипак има“ (Џадић 1995: 169). Овакав начин Андрићевог приповедања Џадић пореди са вечитим враћањем код Ничеа и понављањем код Кјеркегора.

Анализа показује да структуру приче чине историјски и митолошки слој. У њима се крију њена увек трајна и актуелна значења која исказују креативну суштину Андрићеве поезике или јединство дело и континуитет идеја.² Ми сматрамо да је оваква прагматизација Андрићеве поезике у критици и сваком новом читању дела нужна и да се мора реализовати.

Извори

- Андрић 1924: Андрић, Иво. ЉУБАВ У КАСАБИ. In: Андрић, Иво. *Приповећке*. Београд: СКЗ.
- Андрић 1948: Андрић, Иво. Андрић, Иво. ЗМИЈА. In: Андрић, Иво. *Нове приповећке*. Београд: Култура.
- Андрић 1981: Андрић, Иво. НА ДРИНИ ЋУПРИЈА. Просвета: Београд; Младост: Загреб; Сарајево: Свјетлост; Љубљана: Државна založба Словеније; Скопје: Мисла; Титоград: Побједа.
- Андрић 1982: Андрић, Иво. РАЗВОЈ ДУХОВНОГ ЖИВОТА У БОСНИ ПОД УТИЦАЈЕМ ТУРСКЕ ВЛАДАВИНЕ. In: *Свеске задужбине Иве Андрића*: Београд, год. 1, бр. 1. С. 6 – 258.
- Андрић 1991: Андрић, Иво. НА ЈЕВРЕЈСКОМ ГРОБЉУ У САРАЈЕВУ. In: Андрић, Иво. *Јеврејске приче*. Београд: Народна књига.

Литература

- Глишовић 1981: Глишовић, Душан. Ликови Аустријанаца и Немаца као структурални елементи у Андрићевом књижевном делу. In: Недељковић Драган (ур.) *Дело Иве Андрића у контексту европске књижевности и културе*. Београд: Задужбина Иве Андрића. С. 753–770.
- Димитријевић 1976: Димитријевић, Коста. *Разговори и ћушања Иве Андрића*. Београд: „Филип Вишњић“.
- Ђорђевић 2016: Ђорђевић, Милош. *Нова књига о Андрићу (Јединство дела и континуитет идеја)*. Вршац: ВВС „Михајло Палов“; Грац: Institut für

² О јединству дела и континуитету идеја у Андрићевом делу, видети шире у монографији: Милош Ђорђевић, *Нова књига о Андрићу (Јединство дела и континуитет идеја)*, ВВС „Михајло Палов“, Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz, Градска библиотека Нови Сад, Вршац, Грац, Нови Сад, 2016.

- Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz; Нови Сад: Градска библиотека.
- Ђукић Перишић 2005: Ђукић Перишић, Жанета. Андрићеви јевреји. In: *Свеске задужбине Иве Андрића*. год. 24. бр. 22. С. 345–365.
- Ђукић Перишић 2014: Ђукић Перишић, Жанета. Паралелна Вишеградска хроника. In: Иво Андрић. *Љубав у касаб и групе вишеградске љиче*. Београд: Чигоја штампа. С. 5–13.
- Јандрић 1977: Јандрић Љубо. *Са Ивом Андрићем*. Београд: СКЗ.
- Јеремић 1962: Јеремић, Драган. Филозофија Ива Андрића. In: Ђурић, Војислав (ур.) *Иво Андрић*. Београд: Институт за теорију књижевности и уметности. С. 9–22.
- Константиновић 1982: Константиновић, Зоран. О Андрићевом докторату. In: *Свеске задужбине Иве Андрића*. Београд. Год. 1, бр. 1. С. 259–276.
- Кораћ 1979: Кораћ, Станко. Жена у Андрићевим приповеткама. In: Исаковић, Антоније (ур.) *Зборник радова о Иви Андрићу*. Београд: САНУ. С. 549–582.
- Неранџић-Ђанда 2010: Неранџић-Ђанда, Лидија. Андрићева приповетка ЉУБАВ У КАСАБИ у европским оквирима. In: Тошовић, Бранко (Hr./ur.). *Das Grazer Opus von Ivo Andrić (1923–1924) / Grački opus Iva Andrića (1923–1924)*. Graz – Beograd: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz – Beogradska knjiga. S. 89–93. [Andrić-Initiative: Ivo Andrić im europäischen Kontext – Ivo Andrić u evropskom kontekstu, том 3]
- Николић 2019: Николић, Андријана. Мотив свјетлости у Андрићевом стваралаштву (Свјетлост, тама и љепота Венецијанке, Јелене, Анике, Маре, Швабице, Рифке, Фатме и Лотике).. In: Тошовић, Бранко (Hg./ur.). *Andrićeva Sunčana strana / Andrićs Sonnenseite*. Graz – Beograd – Banjaluka: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz – Narodna i univerzitetska biblioteka Republike Srpske – Svet knjige – nmlibris. T. 12. S. 527–544. [Andrić-Initiative: Ivo Andrić im europäischen Kontext – Ivo Andrić u evropskom kontekstu, том 12]
- Томашевић 2005: Томашевић, Ђорђе Вид. Предговор. In: Савић Бенџијат, Душица (ур.) *Јеврејски њорџреџи у делима Иве Андрића*. Торонто: Serbian Literary Compani..
- Тошовић 2010: Тошовић, Бранко. Андрићеви књижевни текстови из грачког периода (1923–1924). In: Тошовић, Бранко (Hr./ur.). *Das Grazer Opus von Ivo Andrić (1923–1924) / Grački opus Iva Andrića (1923–1924)*. Graz – Beograd: Institut für Slawistik der Karl-Franzens-Universität Graz – Beogradska knjiga. S. 157–233.. [Andrić-Initiative: Ivo Andrić im europäischen Kontext – Ivo Andrić u evropskom kontekstu, том 3]

Tošović, Branko (Hr./ur.). *Das Grazer Opus von Ivo Andrić (1923–1924) / Grački opus Iva Andrića (1923–1924)*. Graz – Beograd: Institut für Slavistik der Karl-Franzens-Universität Graz – Beogradska knjiga. S. 157–233. [Andrić-Intiative: Ivo Andrić im europäischen Kontext – Ivo Andrić u evropskom kontekstu, tom 3]

Џаџић 1995: Џаџић, Петар. *Мишско у Андрићевом делу Хрстџова прега у каменој кайији*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Џаџић 1996: Џаџић, Петар. *Иво Андрић: Есеј*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства. [Сабрана дела Петра Џаџића]

Ana Mumović (Belgrade)

LOVE IN THE KASABA

(Historical, mythological and current of the meaning of the story)

In this paper, we analyze the short story *LOVE IN THE KASABA* (1923), which was published in Andrić's first collection of short stories in 1924 and is one of the early works of the master of storytelling. The story is closely related to the doctoral dissertation, which Andrić defended in the same year, in Graz. It is obvious that the research of the history of Bosnia conducted during the work on the doctoral dissertation helped Andrić to look at the history of the Turkish rule and, later, the time of the Austro-Hungarians and their annexations in a complex way and turn it into a story. So, when we talk about the scientific and artistic image of Andrić's Bosnia, which he considered a personal phenomenon, we are always talking about a multicultural space where transcultural and transnational communications of different cultural and religious patterns are constantly taking place. Rifka's tragic fate arose from that forbidden communication with Ledenik.

With this paper, we show by what means the narrator gives signs of distinguishing Rifka in relation to environment to which she belongs and from which she originates. The town and the love in it are set up as two opposing worlds, two universes.

Ана Мумовић
Институт за српску културу
Приштина/Лепосавић
djordj_ana@yahoo.com